قصه‌ها

قطره قطره دریا؛ قطره قطره اشک

مریم پیمان

کوثر پنجره را باز می‌کند. بوی مهر در خانه می‌پیچد. پرده را می‌کشد. نور در دلم می‌نشیند. به چشمان مرددش لبخند می‌فشانم. سرش را پایین می‌اندازد و به گل رنگ‌ورورفته فرش می‌نگرد. مادرش می‌شدم، اگر به جای طاهره در این سوی کشور در همان سال دنیا آمده بودم. پدر من و طاهره هر دو از سرطان رنج کشیده‌اند و ما را تنها گذاشته‌اند. بار غم او را بی‌طاقت و بیمار کرده است. «مادرم آرام و قرار ندارد. تصویر پدرم وقتی جان می‌داد، همیشه در برابر چشمان اوست». صدای امیرحسین ۱۰ساله در خانه می‌پیچد. سکوت آرامش‌بخش خانه کلنگی یکباره تلخ می‌شود. کوثر ۱۴ساله از مرگ پدر می‌گوید؛ از روزی که همگی چهار سال پیش روبه‌روی دریا عکس یادگاری گرفتند و دریا پدر او و شش نفر دیگر را ربود. قطره‌قطره اشک‌هایشان دریا شد. از مشهد بازمی‌گشتند و قرار بود آرامش حرم را به حریم خانه ببرند. طاهره هراسان به بالای جسم بی‌جان همسرش می‌رسد. «تمام کرده است». جمله تلخی که با چهره در حال احتضار همسرش در ذهن او نقش بسته است. طاهره از برادر نابینایش می‌گوید. از تنهایی‌هایش. با بغض تعریف می‌کند و امیرحسین دستان سیاه و لاغرش را روی چشمانش می‌گذارد تا من اشک مرد خانه‌شان را نبینم. سرم را پایین می‌اندازم. تاب غم این مرد کوچک را ندارم. تکان‌های شانه‌اش را در زاویه دید خود می‌بینم و از چشمان او شرم دارم. کوثر نمی‌خواهد درس بخواند؛ چون در مسیر رفت‌وآمد به مدرسه مزاحمت‌هایی برایش ایجاد می‌شود. بی‌تاب سقف را نگاه می‌کنم. خانواده کوچک سه‌نفره طاهره آینده مبهمی دارد. عموی کوثر سخت‌گیری‌ها و محبت ویژه دارد. روی دیوار لیف‌های سفید دست‌باف جا خوش کرده‌اند. طاهره در ماه ۵۰ لیف می‌بافد و به بازار می‌برد و می‌فروشد تا هزینه دفتر و کتاب بچه‌ها را بتواند تأمین کند. چشم‌های کوثر خیس شده‌اند، وقتی امیرحسین از مدرسه و نمره‌هایش می‌گوید. گویی مدرسه‌نرفتن و سختی‌های دوری و دردسرهای راه بهانه اوست. دخترک برای مدرسه لباس مناسب ندارد و مادر توانی برای تهیه هزینه آن. به چشم‌های سرخ و اشک‌آلود هر سه نفر نگاه می‌کنم. سر به دیوار تکیه می‌دهم و خدا را صدا می‌زنم. دست در کیف همراهم می‌کنم؛ اما جرئت پرداخت هزینه لباس را به طاهره ندارم. دستم به دفترم می‌خورد. آن را به سوی کوثر می‌گیرم و از او می‌خواهم این هدیه دوستانه را بپذیرد. تردید نمی‌کند. دفتر را می‌گیرد و به اتاق پناه می‌برد. بغضم می‌شکند. همه با هم می‌گریییم، برای آرزوهای دور از امکان. طاهره آخرین درآمد لیف‌ها را برای سالگرد همسرش کنار گذاشته است. «مدت‌هاست به او سر نزده‌ایم». دوراهی هزینه مدرسه فرزندانش و سالگرد همسر او را سردرگم کرده است. تا نورآباد لرستان راه زیاد است. فاتحه بر سر خاک پدر برای هر سه‌راهی است تا از خانه سوت‌وکور غم‌زده کمی دور شوند. طاهره هنوز پریشان است و تنها. کوثر لباس و کفش برای مدرسه ندارد. امیرحسین غصه می‌خورد که برای نان‌آوری کوچک است و من ناتوان‌تر از همیشه برای شنیدن دردهای آنها.

کسی از یوزپلنگ‌های ایرانی خبر ندارد

عکس: تسنیم

شرق: از پیراهن تیم ملی تا کمپین‌های شبکه‌های اجتماعی، از برنامه‌های تلویزیونی تا مطالب خبرگزاری‌ها و رسانه‌ها، یوزپلنگ این روزها همه اینجاها هست، اما آنجا که باید باشد نیست. جایی که هست شامل عکس و فیلم و صحبت و بحث پیرامونش است و جایی که نیست، در طبیعت و زیستگاه‌های اصلی‌اش است. صحبت از حضور و تعداد یوزپلنگ‌های ایرانی به‌عنوان یک گونه جانوری زنده در طبیعت و زیستگاه‌های اصلی خود است. بنا بر اهمیت حفاظت از این گربه‌سان کم‌نظیر پروژه یوز از حدود ۱۶ سال پیش آغاز شده و در کنار سازمان محیط زیست و در قالب یک پروژه بین‌المللی دفتر حیات‌وحش در معاونت محیط طبیعی سازمان محیط زیست مشغول کار است. بااین‌حال، هنوز کسی از وضعیت دقیق تعداد آخرین یوزپلنگ‌های موجود در طبیعت ایران اطلاعی ندارد، حتی مدیر پروژه حفاظت از یوزپلنگ ایرانی که روز گذشته در یک نشست خبری حاضر شد و جزئیاتی از آخرین وضعیت این گونه جانوری داد. هومن جوکار که روز گذشته در سازمان حفاظت محیط زیست ایران در یک نشست خبری حاضر شده بود، دراین‌باره این‌طور گفت: با توجه به یافته‌های علمی، ارائه آمار دقیق از جمعیت یوز در کشور ممکن نیست و احتمالا ما هم‌اکنون کمتر از ۵۰ یوز در کشور داریم و در این مدت دست‌کم از سه ماده‌یوز تصویربرداری شده است.

مدیر پروژه حفاظت از یوزپلنگ ایرانی همچنین درباره مبلغ جمع‌آوری‌شده در کمپین «یوز تا ابد» برای خرید آغل‌های موجود در زیستگاه یوز و نحوه نظارت بر هزینه‌کرد آن نیز گفت: قبلا پولی با ابتکار عمل انجمن یوز گرفته شده، با یک بنیاد جهانی که برای خرید اراضی با هدف حفاظت پول می‌دهد، گفت‌وگو شد و موافقت کردند و آن زمان ۸۵ هزار یورو تهیه شد اما امکان‌پذیر نشد با این مبلغ آغل‌های موجود در زیستگاه یوز خریداری شود. تصمیم بر این شد که تا زمان فراهم‌شدن کل مبلغ صبر کنیم تا ۸۰۰ میلیون تومان کامل تهیه شود و بتوانیم به طور کامل آغل‌ها را از زیستگاه یوز خارج کنیم. هومن جوکار با اعلام اینکه انجمن یوز همچنان وجود این پول قبلی را تأیید می‌کند، افزود: در کمپین امروز هم این مبلغ نادیده گرفته نشده و این کمپین برای جبران کسری آن مبلغ پیشین راه‌اندازی شده است. امسال هم فصل ورود دام به زیستگاه در پیش است و اگر دیر اقدام کنیم، ممکن است باز هم یوز را از دست بدهیم.

پول‌هایی برای خرید آغل

«در کل منطقه توران ۱۸۰ آغل وجود دارد و از این میان ۱۲ آغل در صد هزار هکتار محدوده پارک ملی توران قرار دارد که هشت آغل فعال است و باقی اجاره‌ای فعالیت می‌کنند و همه اینها باید خریداری شود. برآورد مالی این کار ۸۰۰ میلیون تومان است. اگر این کمپین و مبلغ پیشین که انجمن یوز تهیه کرده، پولی بیش از این برای ما فراهم کند، چون پول کمپین در حساب شخصی است، به‌راحتی توسط دستگاه‌های نظارتی قابل پیگیری است. اگر این پول بیشتر باشد، از مابقی می‌توانیم برای این کار در منطقه میاندشت که مشکل مشابه دارد، هزینه کنیم». این بخش دیگری از توضیحات جوکار در این رابطه بود.

مدیر پروژه حفاظت یوزپلنگ ایرانی همچنین درباره سرنوشت دامداران و دام‌هایشان که از منطقه خارج می‌شوند و زمان خروج کامل دام از پارک ملی توران در پاسخ به یکی از خبرنگاران حاضر در نشست این‌طور پاسخ داد: «درباره خانواده‌هایی صحبت می‌کنیم که معیشتشان به دامداری وابسته است. نمی‌توانیم پروانه دام اینها را بخریم و آنها را از منطقه بیرون کنیم و سرنوشتشان را در نظر نگیریم. این کمپین زمینه و پیشینه‌ای دارد و مراتعی ممیزی شده و اکنون مراتع مازاد داریم که به صورت موات باقی‌مانده و این هزینه‌های در نظر گرفته‌شده شامل ابطال پروانه دامداران در پارک ملی و تهیه پروانه برای آنها در مناطق جایگزین می‌شود. این فرایند باید تا قبل از ورود امسال دام به توران در آبان‌ماه تمام شود».

جوکار درباره ضعف روابط‌عمومی پروژه و تهدیدهایی که این مسئله برای حفظ یوز ایجاد می‌کند نیز گفت: بودجه‌ای که در اختیار پروژه یوز قرار گرفته، بسیار محدود است و نیروی انسانی یک امر هزینه‌بر است و برای اینکه هزینه‌ای را به این موضوع اختصاص دهیم بودجه کافی نداریم. تنها کاری که به ذهن ما رسیده راه‌اندازی یک کانال تلگرام رسمی است که همه اطلاعاتمان را آنجا در اختیار مردم قرار دهیم».

مدیر پروژه حفاظت از یوزپلنگ ایرانی در پاسخ به سؤالی درباره فنس‌کشی جاده عباس‌آباد برای پیشگیری از برخورد یوزپلنگ با خودروها گفت: همه جزئیات طرح و بودجه آن به‌طورکامل آماده شده است. وزارت راه از اردیبهشت‌ماه گفت ما دنبال پیمانکار هستیم و هنوز هم که هنوز است، کلنگ پروژه زمین نخورده است و حتی الان می‌گویند پول آن را خرج تابلوها کرده‌ایم و آن هم با هزینه خودمان که مطلقا صحت ندارد. البته درست است که برآوردی که انجام شده برای کل ۱۲ کیلومتر کفاف نمی‌دهد و تنها برای ۱۰ کیلومتر طول یعنی پنج کیلومتر دو طرف جاده کافی است چراکه بعد فهمیدند باید فونداسیون قوی‌تری داشته باشد. ما خواهش کردیم همین کار را بکنند اما هنوز کار حتی آغاز هم نشده است.

وی با قرائت مستقیم نامه پاسخ اداره کل محیط زیست به وزارت راه در این خصوص گفت: تاریخ نامه ۱۶ اردیبهشت است و اینکه ما پاسخ نداده‌ایم و منتظر پاسخ ما هستند؛ قطعا نادرست است. به گفته وی، این در حالی است که مهم‌ترین عامل تهدید یوز در کشور تلفات جاده‌ای بوده است و در مجموع از سال ۱۳۸۰ تاکنون حدود ۱۳ مورد تصادفات جاده‌ای داشته‌ایم که ۱۹ فرد یوز در آن کشته شده‌اند. تا قبل از سال ۱۳۹۳ بیشتر این تلفات در استان‌های یزد و خراسان جنوبی بوده است که ۱۳ یوز را در بازه زمانی ۱۳ساله از دست داده‌ایم. از سال ۱۳۹۳ به این سو تصادفی در این مناطق نداشته‌ایم اما شش مورد تلفات جاده‌ای در سه سال اخیر در محور عباس‌آباد رخ داده است.

جفت‌گیری مداخله‌گرانه کوشکی و دلبر

مدیر پروژه حفاظت از یوزپلنگ ایرانی درباره کوشکی و دلبر دو یوزپلنگی که در اسارت نگهداری می‌شوند، نیز گفت: ما از سال گذشته به نتیجه رسیدیم که متأسفانه جفت‌گیری طبیعی این دو یوزپلنگ عملا دیگر امکان ندارد و باید به گزینه‌های بیشتر رو بیاوریم. بهترین متخصصان برای این کار در دنیا شناسایی شدند، سفری به آلمان انجام شد تا کارشان از نزدیک بررسی شود و انتخاب شدند و به این ترتیب جفت‌گیری مداخله‌گرانه این دو یوزپلنگ در دستور کار قرار گرفت اما متأسفانه تنها قسمتی از کار را توانستند انجام دهند؛ چراکه در میانه کار این شبهه ایجاد شد که شاید دلبر باردار شده باشد و دیگر امکان بیهوشی را نداشتیم. بااین‌حال اسپرم کوشکی گرفته شده تا اگر برای این یوز اتفاقی افتاد، بتوانیم از آن استفاده کنیم و امکان لقاح مصنوعی را از دست ندهیم. این کار مراتبی دارد و این موضوع که دوستی از مرکز رویان اعلام کرده بود از رحم جایگزین استفاده می‌شود، مرحله آخری است که ممکن است ما به سراغ آن برویم.

جوکار درباره آمار موجود از یوزپلنگ در کشور هم گفت: آماربرداری از یوزپلنگ در کشور هنوز به‌طور دقیق فراهم نشده است. در آغاز صرفا بدون هیچ فناوری‌ای و براساس رد پا و تخمین‌های اولیه بود. بعد دوربین‌های تله‌ای آمد و از شیوه‌های آماری استفاده شد و با استفاده از خال‌های یکتای هر یوز آمار ما دقیق‌تر شد و دنیا هم از این اتفاق خوشحال شد اما امروز متوجه شده‌ایم این آمار هم دقت چندانی ندارد و به‌ویژه درباره جمعیت‌های کم‌تراکم این روش را دیگر برای تخمین جمعیت به‌عنوان یک روش جدی نمی‌پسندند.

او افزود: مثال‌های واضحی وجود دارد که نتایج دوربین‌های تله‌ای دیگر نمی‌تواند بیانگر جمعیت یوزها باشد. به‌همین‌دلیل نمی‌توانیم آمار جدیدی بدهیم و تلاش می‌کنیم با روش‌های موازی، مثل ردپای ژنتیکی دقت را بالا ببریم؛ با این همه بی‌حاصل هم نیست.

مدیر پروژه حفاظت از یوزپلنگ ایرانی ادامه داد: با در نظر داشتن افرادی که جلوی دوربین از آنها عکس می‌گیریم و براساس خال‌ها از هم تشخیص می‌دهیم، همچنین با در نظر داشتن مستندات دیگر که بتوان به شکل قطعی آنها را آمار دوربین‌ها متمایز کرد، افراد دیگر را اضافه می‌کنیم.

جوکار افزود: امسال در سه ماه گذشته پنج فرد در میاندشت، پنج فرد در شاهرود، شش یوز در توران، یکی در نایبندان و دو فرد نر در دره‌انجیر یعنی مجموعا ۱۹ فرد یوزپلنگ شناسایی کرده‌ایم. بر این اساس که ۱۹ یوز را در سه ماه اخیر شناسایی کرده‌ایم و با در نظر داشتن اینکه اصلا در برخی مناطق دوربین نداریم اغلب اعلام می‌کنم کمتر از ۵۰ یوز داریم که آمار متورمی نیست. از این میان دست‌کم سه یوز ماده داریم که در تصاویر ثبت شده‌اند.

حفاظت در اسارت

همچنین در خبری دیگر مجید خرازیان‌مقدم، مدیرکل دفتر حیات‌وحش، اعلام کرد: شاید لازم باشد برخلاف میل باطنی، حفاظت در اسارت و ذخیره‌گاه طبیعی را در دستور کار قرار بدهیم و منطقه‌ای را به‌صورت فنس‌کشی‌شده به حفاظت از یوز اختصاص بدهیم.

به گزارش مهر، او گفت: دفتر حیات‌وحش سازمان به‌طورکلی متولی حیات‌وحش کشور است. برنامه پنج‌ساله‌ای را چیده که از دو سال پیش آغاز شده و برنامه عمل گونه‌های در معرض خطر است. امیدواریم تا سال ۱۴۰۰ دست‌کم برای ۳۰ گونه در معرض خطر، براساس فهرست IUCN برنامه عمل را اجرا کنیم.

با توجه به وضعیت بحرانی یوز در کشور، الان پروژه یوز حدود ۱۶ سال است که آغاز شده و جدا از سازمان محیط زیست نیست و در قالب یک پروژه بین‌المللی دفتر حیات‌وحش در معاونت محیط طبیعی سازمان محیط زیست تعریف شده است. در رابطه با یوز دفتر تخصصی، دفتر حیات‌وحش است و انتظار این است که ارتباط خوبی بین پروژه و دفتر حیات‌وحش برقرار باشد.

او در پاسخ به این پرسش که متولی مسئله یوزپلنگ در ایران کیست، گفت: سازمان محیط زیست متولی کل گونه‌های حیات‌وحش کشور و مشخصا معاونت محیط طبیعی این سازمان است. بنابراین ممکن است سه ماه دیگر، اصلا پروژه یوزی در کار نباشد اما این به معنای پایان کار ما با یوز نیست و موضوع در سازمان دنبال می‌شود.

خرازیان‌مقدم، درباره همکاری بخش خصوصی در این زمینه نیز گفت: متولی اصلی در درجه اول سازمان محیط زیست است اما اگر به هر دلیلی تشخیص داده شود که مردم و بخش خصوصی و تشکل‌ها می‌توانند ورود کرده و کمک کنند، استقبال می‌کنیم و از این فعالیت‌ها تشکر می‌کنیم. درباره نقشی که مردم دارند، اگرچه کمک‌های مادی آنها مهم است اما برای ما بیشتر نقش معنوی حضورشان در این زمینه اهمیت دارد.

مشارکت مردم را که در برنامه ششم توسعه هم آمده، باید بعینه و در عمل پیاده کنیم اما مشارکت چه مادی، باشد و چه غیرمادی باید مکانیزم مشخصی داشته باشد.

او درباره کمپین «یوز تا ابد» نیز گفت: من تا آغاز هفته که مصاحبه‌ای هم در این‌باره کردم، از این کمپین اطلاعی نداشتم و از چند و چون آن باخبر نبودم اما از هر کمپینی که در این زمینه فعالیت خیرخواهانه انجام دهد، استقبال می‌کنیم. او درباره تعداد یوزهای باقی‌مانده نیز تصریح کرد: مهم است بدانیم که چه تعداد یوزپلنگ باقی‌مانده اما مهم‌تر از آن این است که عوامل تهدید را رفع کنیم. مثلا یک مسئله مهم ترکیب جنسی است و برای نمونه در استان یزد، یوز ماده‌ای در سال‌های اخیر مشاهده نشده و اگرچه طعمه در این مدت زیاد شده است باید ببینیم چرا و چطور ماده‌ای مشاهده نشده است.

نمی‌گویم الان وضعیت یوزپلنگ نسبت به زمان آغاز پروژه و سال‌های گذشته بدتر یا بهتر شده است، اما باید دید آن زمان روش آماری ما چگونه بوده است؟ الان می‌توانم بگویم روش‌های آماری ما دقیق‌تر شده است. خرازیان‌مقدم با اشاره به جلسه‌ای که هفته گذشته با ریاست سازمان محیط زیست داشته است، گفت: برنامه‌هایی که برای یوز داریم کمیته‌ای بود که اعلام کردم باید تشکیل شود. البته این کمیته بوده است اما باید دوباره فعال شود. باید افراد جدید به این کمیته تزریق شود و این افراد باید شامل هیئت علمی، استان‌های درگیر و تشکل‌ها باشد و طبیعتا بحث استفاده از متخصصان و خرد جمعی خیلی می‌تواند کمک کند.

وی در پایان نیز تصریح کرد: «الان به نتیجه رسیده‌ایم که شاید لازم باشد برخلاف میل باطنی در طبیعت دست ببریم. بحث حفاظت در اسارت و ذخیره‌گاه طبیعی را باید در دستور کار قرار دهیم. شاید لازم شود منطقه‌ای را با بیش از ۵۰ هزار هکتار به صورت فنس‌کشی‌شده به حفاظت یوز اختصاص دهیم. شاید در سال‌های گذشته مد نظر ما نبود اما الان ناگزیریم و در کشورهای دیگر در مورد گونه‌های دیگری این کار انجام شده است».

نگاه

شهر بدون آسیب: عزم جدی با کدامین سیاست؟

جمال رشیدی

بالاخره ثمره مشارکت در انتخابات و پیروزی فراگیر اصلاح‌طلبان به بار نشست؛ دولت و شهرداری تهران همسو شده‌اند؛ حتی اذهان‌عمومی هم انتظار همکاری این دو را داشت. دیگر دولت، خودی است و می‌توان بر همکاری در حوزه کاهش آسیب‌های اجتماعی در تهران امیدوار بود. حال سؤال این است: صرف همکاری دولت و شهرداری کفایت می‌کند؟ واقعیت این است که ناهمسویی این دو بازیگر مهم در عرصه سیاست‌گذاری اجتماعی، تبعات گرانی به دنبال داشته؛ اما صرف همکاری هم، راه به جایی نخواهد برد. هرگونه مداخله در دنیای واقعی، ریشه در برداشت ما از مسئله دارد. اینکه موضوع را چگونه صورت‌بندی کنیم، به مجموعه مداخلات خاصی منتهی می‌شود. تاکنون که صورت‌بندی از مسئله «آسیب‌های اجتماعی» بسیار فردگرایانه بوده و در نتیجه، در بهترین حالت، با دستورکارهای «توانمندسازی» روبه‌رو می‌شدیم و در بدترین حالت هم «آسیب‌دیدگان» در مقام افراد قانون‌گریز، تنبل، بی‌عار، بی‌عرضه، هنجارگریز، حقشونه که این بلا سرشون بیاد و...، شماتت می‌شدند. همکاری دولت به جای خود، بازیگران جدیدالورود به عرصه سیاست‌گذاری اجتماعی برای کاهش آسیب‌ها در شهر تهران، چه برداشتی از این مسئله دارند؟ به نظر می‌رسد در اینجا، کنش‌ورز حوزه یادشده، مهم نیست اصولگرا باشد یا اصلاح‌طلب؛ آنچه مهم است استفاده از ظرفیت‌های نقد وضع موجود و رویکردهای گذشته در راستای ارائه «صورت‌بندی مناسب» از مسئله «آسیب‌های اجتماعی» است. تهران قبله آمال بسیاری از ایرانیان است که مالامال از «فرصت» و «امکان» برای زندگی شهری مدرن و بهتری است. نابرابری شدید منطقه‌ای، باعث شده است نتوان مطلوبیت شاخص‌های توسعه‌یافتگی «تهران» را با بقیه ایران مقایسه کرد. جذابیت توسعه‌یافتگی تهران باعث شده هارمونی سرزمینی در ایران بر هم بخورد و بخش عمده‌ای از جمعیت را به سوی خود بکشاند. این شهرِ اگرچه جذاب، خود با درد دیگری آشناست؛ نابرابری درون‌شهری. تهران، خود نمادی از نابرابری کشوری است که مواهبش را عادلانه توزیع نمی‌کند؛ یا بهتر بگویم، مواهبش را عادلانه توزیع نمی‌کنند. آنان که ساکن این شهر هستند، به یک اندازه از «فرصت‌ها» و «امکانات» آن برخوردار نمی‌شوند. نظم «بازار» در تهران به‌گونه‌ای است که مولد گروه‌های حاشیه‌شده بیشماری است. صنعت املاک و مستغلات به هیچ‌وجه دربردارنده مکانیسمی نیست که بتواند افراد کم‌درآمد را حمایت کند و «سرمایه‌سالاری»، تعیین‌کننده نهایی است؛ پس با مسکن نامناسب، سال‌ها سروکار خواهیم داشت. فقرای شهری کم‌کم از شهر به بیرون رانده می‌شوند و بالاجبار، در سکونتگاه‌های بی‌کیفیت اطراف تهران، مأوا خواهند گزید. برخی نیز در محلات درون شهر، «کارتن‌خواب» می‌شوند. بازار، توانایی اشتغال برای «همگان» را ندارد؛ بنابراین با آسیب‌دیدگانی در شهر مواجه خواهیم شد که یا کالایی مانند «گل» و... برای فروش دست‌فروشانه ارائه می‌کنند...

ادامه در صفحه ۱۷

جدول ۲۹۲۵ ■ طراح: بیژن گورانی

افقی:

۱- ایالتی در آمریکا- از گیاهان آپارتمانی که به سرما حساس است ۲- سازگاری- آخور- روشنایی‌ها ۳- دلداده مجنون- ساز زنده‌یاد همایون خرم- بریدن شاخه‌های زائد درخت ۴- گوشه‌ها و کرانه‌ها- با خبر- سازمان فضانوردی آمریکا ۵- بنابر این- فاقد خصلت‌های پسندیده- رویان ۶- آهن- پیچیدگی- غذای رقیق ۷- قانونی که چنگیز برای مغولان وضع کرده بود- بیماری سگی- مسجد کوفه ۸- مرزبان- عوضی- گودال عمیق ۹- معلم مقطع متوسطه- معادل فارسی تیتر- عزیز و محترم ۱۰- سوره بیستم قرآن- مار افسانه‌ای- از پیامبران الهی که در سن کودکی به مقام نبوت رسید ۱۱- جلادهنده کفش- پیشوای برهمایی- هزار کیلو ۱۲- رمانی نوشته رضا امیرخانی- بر جوانان عیب نیست- پدر و مادرها ۱۳- زمان مرگ- ماشین راه‌سازی - پدر مرده ۱۴ - مناسب سوار شدن- طریقه و روش- نوزاد ۱۵- نوار باریک دور دسته‌های اسکناس- هیئتی که وظیفه بررسی و مطالعه درباره موضوعی را برعهده دارد.

عمودی:

۱- ضمیر سوم- شاخه‌ای از فیزیک که به شناخت نور می‌پردازد- نام دو نفر از پادشاهان سلسله صفوی ۲- اعمال انعکاسی- فکر و اندیشه- سخن درگوشی ۳- ایمان قلبی- علم شمارش- پارچه کم‌عرض تزیینی پرده ۴- از الفبای یونانی- فلانی- رفوزه ۵- روشی برای اتصال کامپیوتر به شبکه از طریق فرکانس رادیویی- درختچه بادام کوهی- دشواری در کار ۶- سخن صریح- هراس‌انگیز- سرزمین ۷- همراه ادا- خدای اندیشه و هنر در اساطیر یونان- ماده آرایشی مژه‌ها ۸- کنایه از انجام دادن کاری بدون فکر و احتیاط لازم است ۹ - با گفتن آن دهان شیرین نمی‌شود- سخن، گفتار- وسیله کمک حرکتی کودکان نوپا ۱۰- شیوه تلفظ- پیشکش- مادر عرب ۱۱- تا تنور گرم است باید پخت- فراموشکار- قطعی برای کتاب ۱۲- پول ژاپن- نصف آجر- پیش‌نویس ۱۳- شهری در چین- سه گوشه- سرزمین عمرمختار ۱۴- بیماری تنفسی- گلی زیبا- پایتخت بوتان ۱۵- کهنه و پوسیده‌شدن- به درستی که- نفس خسته.

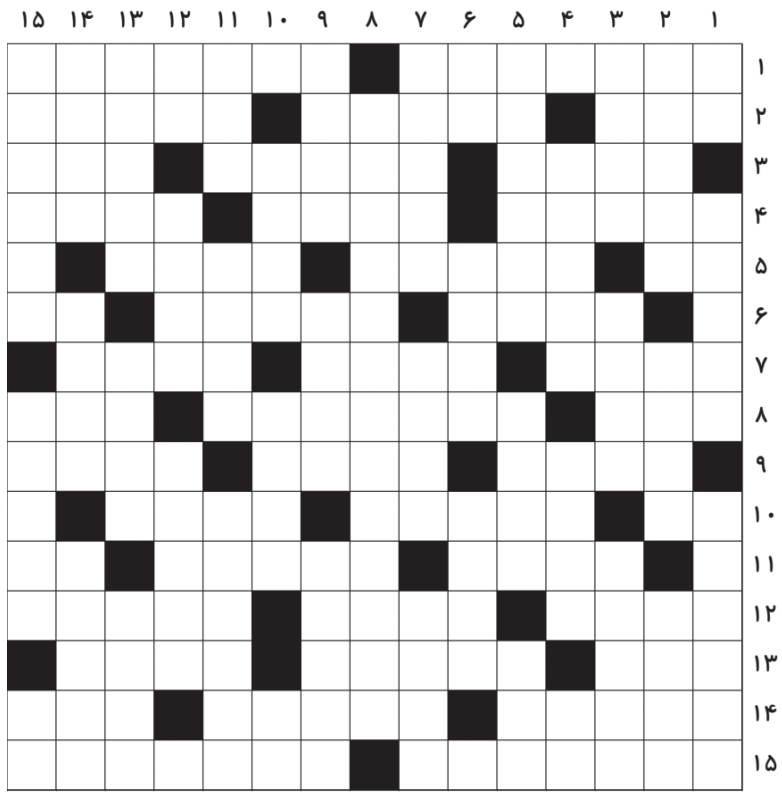

حل سودوکو سخت

۵	۲	۳	۸	۷	۶	۴	۹	۱
۱	۶	۸	۹	۵	۴	۳	۲	۷
۹	۴	۷	۳	۱	۲	۵	۶	۸
۷	۸	۱	۴	۹	۳	۲	۵	۶
۲	۳	۶	۱	۸	۵	۷	۴	۹
۴	۹	۵	۶	۲	۷	۸	۱	۳
۶	۱	۴	۲	۳	۸	۹	۷	۵
۳	۷	۹	۵	۴	۱	۶	۸	۲
۸	۵	۲	۷	۶	۹	۱	۳	۴

حل سودوکو ۱۹۲۰

۵	۳	۴	۶	۸	۷	۹	۱	۲
۲	۶	۸	۳	۱	۹	۴	۵	۷
۷	۱	۹	۵	۴	۲	۳	۸	۶
۱	۲	۷	۸	۵	۳	۶	۹	۴
۸	۹	۶	۲	۷	۴	۵	۳	۱
۳	۴	۵	۹	۶	۱	۷	۲	۸
۹	۵	۱	۴	۲	۶	۸	۷	۳
۶	۸	۲	۷	۳	۵	۱	۴	۹
۴	۷	۳	۱	۹	۸	۲	۶	۵

جدول ۲۹۲۴

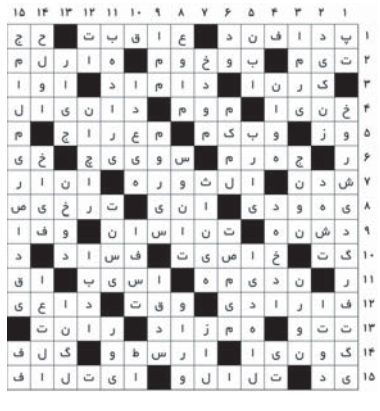

سودوکو سخت ۱۹۲۱

قانون‌های حل جدول سودوکو:

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

					۸	۴		۲
			۴	۳	۶			۷
۸		۶	۷				۵	
	۲			۷		۵		
۶						۲	۱	۴
۱	۳	۵			۴			
		۱	۶		۳			
	۹	۳						
		۸	۹		۵			

سودوکو ۱۹۲۱

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

۴	۵	۱	۷				۲	
۳		۹		۶	۱			
		۶		۴	۵		۱	
				۲	۹	۳		۱
	۱	۷	۸	۳			۵	
۹		۵	۱			۴	۸	
۷			۶		۸			
	۸		۴		۲			۷
	۶		۳	۵	۷	۲		